

Posudek vedoucí práce na bakalářskou práci Jaromíra Kozáka *Proces adaptace jmenného rodu u nově přejímaných výrazů z oblasti gastronomie*

Hana Prokšová, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, 2018

Bakalářská práce Jaromíra Kozáka se věnuje tématu jmenného rodu u výrazů přejímaných do češtiny, a to zvláště tomu, které faktory o přiřazení jmenného rodu rozhodují. V první části představuje na základě různých zdrojů pojetí jmenného rodu v češtině, specifické případy kolísání jmenného rodu, rodových dublet, jmen vespolečných a několik poznámek k morfologické adaptaci neologismů. Hlavní, druhá část obsahuje korpusovou analýzu deseti předem vybraných původem cizích výrazů a jejich variant pravopisných, resp. morfologických. Všechny pocházejí z pole gastronomie, tedy z lexikální oblasti neustále rozšiřované o slova pocházející původem z různých jazyků.

Část výkladová sice není pojata nijak maximalisticky, ale téma je v ní probráno dostatečně. Zmatečně umístěny jsou poznámky o konkrétních výrazech *puzzle* a *cash flow* (s. 20, 21). Rozbor konkrétních případů by měl být řazen buď za představení samotného jevu a jeho principů, nebo před výklad samotný v případě, že nás tyto konkrétní případy do celého tématu uvádějí. Za problematické – a autora jsem na to upozorňovala – považuji dlouhé citace ze zdrojů bez komentářů a zasazení do výkladu (např. s. 9). Autor ovšem pracoval se slušným počtem prací, s relevantními pasážemi z muvnic a všechny zdroje se však zdají být poctivě citovány, to pokládám za důležité. Kapitola č. 4, jíž autor výklad uzavírá a v níž uvádí dílčí reflexe z různých textů věnovaných novým slovům v oblasti gastronomie, se sice nezaměřuje na rysy morfologické, ale pěkně ilustruje barvitost gastronomického lexika i zájem, který hlavně u lexikologů vyvolávala a stále vyvolává.

Deset zkoumaných výrazů (jejich nejfrekventovanější varianty: *kimči*, *acaí*, *panini*, *brownies*, *guacamole*, *quinoa*, *portobello*, *tofu*, *pho*, *tapiok/a*) je vybráno dobře. Reprezentují různé typy zakončení a nacházejí se v různé fázi adaptace, přesto jsou všechny v češtině už dostatečně frekventované a jejich denotáty relativně známé, aby mohl korpusový výzkum těchto lexémů odhalit, jaké jsou morfologické tendence při jejich užívání. Autor zkoumá i možné pravopisné, resp. původně morfologické varianty, které proces adaptace dokládají, nejlépe ze zkoumaných výrazů dvojice *brownie* a *brownies*, u nichž je původně v angličtině rozdíl v čísle.

V analýze se nacházejí nedopatření a chybně interpretovaná data. Nedopatřením je např. příklad *portobello omáčkou* namísto *portobelo omáčkou* (s. 36) u pravopisné varianty *portobelo*. Takové nepřesnosti lze brát jako pouhou nepozornost, jíž se ne vždy ubrání i mnohem pokročilejší výzkumníci. Mnohem závažnější je však nepromyšlená práce s daty a jejich interpretace. Autor např. právě u pravopisné varianty *portobelo* uvádí 4 výskyty v korpusu *syn_v6*, s nímž plošně pracuje. Reálně ovšem tato verze korpusu obsahuje celkem 6 dokladů varianty *portobelo*. Je evidentní, že autor hledal výraz přes dotaz *portobelo* s označením lemma, pak totiž vyhledávání nabídne jako výsledné výskyty 4. Tak ovšem přijdeme o 2 doklady, které jsou ke jmenovaným 4 připojeny, vyhledáváme-li lemma *portobel.** a doklady ručně projdeme a filtrujeme. Tyto 2 doklady jsou *100 g portobela* a *můžete dát přednost Savory s portobelem*. Oba jsou pro sledování jmenného rodu významné, v analýze tak citelně chybějí. U varianty *portobello* autor pracuje s 84 nalezenými doklady (jiná zadání nabízejí opět data mírně odlišná). Ty musel, aby počet odpovídal, podle mého pátrání dohledat naopak právě zadáním lemmatu *portobell.** K této nekonzistenci je nejprve třeba říct, že na počátku svého psaní se autor v práci s jazykovým korpusem až překvapivě neorientoval. Se vším se tedy seznamoval postupně, vše jsme opakovaně konzultovali. A je třeba také zdůraznit, že celá analýza odhalila hned několik problematických míst v lemmatizaci korpusu. O problematickém značení *panini* a *tapiok/tapioka* autor píše v kapitole č. 6, výrazy *portobello/portobelo* jsou ale evidentně dalším podobným případem.

Bohužel ani určitá nespolehlivost vyhledávání v korpusových datech – již nechci zpracovatelům korpusu vytýkat, jen ji konstatuji – neomlouvá to, jak nejednotně a nedostatečně promyšleně autor k výzkumu přistupoval. To jsem měla možnost sledovat v průběhu vzniku celé práce a zdá se mi pravděpodobné, že při obhajobě budou odhaleny ještě další drobná pochybení. Přesto výsledky autorovy analýzy nezpochybňuji jakožto celek. Většina dat je relevantních a výsledky prokazují, jaké tendence morfologická adaptace vykazuje: jako zásadní se u daného vzorku prokázalo zakončení výrazů.

I po stránce jazykové práce doznala nesmírný vývoj, přesto ji ani nyní nemohu označit za text dobře formulovaný. Autorovi jsem soustavně doporučovala a činím tak i nyní, aby se snažil zlepšovat svůj písemný odborný projev, zejména aby obohacoval svůj úsporný až strohý styl vyjadřování, který místy dokonce znesnadňuje porozumění. Je třeba, aby text kopíroval výstavbu myšlenek a aby v něm byly jasně vyjádřeny jejich souvislosti, návaznost, vyplývání. Toho může dosáhnout promyšleným zapojením prostředků koheze a koherence textu, například zapojením konektivních prostředků, odkazováním v textu, používáním náležitých deiktických prostředků aj. Prospěšné je uplatňovat syntézu poznatků, tedy shrnovat, zobecňovat, stejně jako uváděná tvrzení exemplifikovat. Příkladem nevhodné úspornosti a povrchnosti myšlenkové i formulační je už úvod práce. Jednak mě čtenářsky dráždí vršení v podstatě holých vět (*Česká kuchyně se vyvíjela celá staletí. Inspirovala se z Rakouska, Německa či Maďarska. Gastronomie je dynamická a podléhá sezonám.*), jednak je odborný styl práce devalvován postupem, jež bych označila jako výstavbu pomocí výčtu neusouvztažených poznámek. Postrádám tak vývody, shrnutí, završení úvah i případnou argumentaci jednotlivých kroků uplatněných v práci.

Práce obsahuje přijatelné množství pravopisných a morfosyntaktických nedůsledností a větší množství nevhodných řešení typografických. Jako zcela neodpustitelné však musím hodnotit to, v jaké podobě přiložil autor k textu tabulky se zkoumaným korpusovým materiálem. Zdůrazňovala jsem, že data v tabulkách musejí být za všech okolností přehledná, a navrhla jsem autorovi možnosti, jak toho docílit (vložením tabulek na šířku strany, vymazáním sloupce se zdroji dokladů, pochopitelně také zmenšením písma). Výsledná podoba mě opravdu velmi mrzí. Autor dokonce dostal možnost tabulku na s. 45 ex post graficky upravit, přílohám ovšem tuto péči nevěnoval.

Pevně věřím, že tato práce splnila jeden z hlavních principů tvoření závěrečných prací, a to určité završení procesu učení se. Výchozí představy autora o práci s korpusem a zpracovávání získaného materiálu, ostatně i o celistvém uchopení zvoleného tématu byly kulantně řečeno neadekvátní. Snad si tedy při samotné práci a četných konzultacích mnohé utřídil a rozšířil své povědomí o tématu i možnostech a mezích jeho zkoumání, a kdyby v budoucnu psal práce další, bude postupovat jistěji a přesněji.

Otázky k obhajobě:

Mohl by autor okomentovat vyhledávání *portobello/portobelo*, na které upozorňuji v posudku? Není taková nedůslednost v analýze ještě u jiného výrazu?

Mohl by autor okomentovat výrazy *batát/batáta* z hlediska případné rodové dublety? Chovají se stejně jako *tapiok/tapioka*? A proč tomu tak podle autora je/není? Jak je to s jejich lemmatizací v korpusu?

V souhrnné tabulce s výsledky se u *guacamole* a *pho* objevuje zkratka *ekv.*, která v závěru není nijak vysvětlena. Jen na základě předchozího výkladu se mohu domnívat, že jí autor myslí vliv významového ekvivalentu. Prosím, aby toto hodnocení autor u obhajoby ještě explicitně vysvětlil.

Tvoří se od uvedených výrazů také odvozená adjektiva, která by mohla zastat funkci přívlastků namísto substantivní podoby zkoumaných výrazů?

Bakalářskou práci Jaromíra Kozáka sice nepokládám za práci nejzdařilejší, ale věřím v její přínosnost osobní i oborovou. Přes všechny nedostatky oceňuji cestu, jíž autor při psaní urazil, houževnatost, jíž i přes dílčí neúspěchy a dilemata projevil. V neposlední řadě hodnotím jako přínosné i závěry analýzy, které jsou podle mě průkazné a hodné pozornosti lingvistů zajímajících se o toto téma a sekundárně i korpusových lingvistů zabývajících se značkováním korpusových dat. Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit známkou dobře.

Kroměříž 20. srpna 2018

Hana Prokšová